

Vodnik Crngrob in okoliške vasi

Sedmi Vodnik po loškem ozemlju z naslovom »Crngrob in okoliške vasi« je izšel v mesecu novembru 1998. S strokovno pomočjo Muzejskega društva Škofja Loka ga je založilo in izdalo Društvo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine vasi Crngrob, Pevno, Papirnica, Virmaše, Sv. Duh, Forme, Dorfarje, Šutna in Žabnica. To so obmejne vasi na robu občine Škofja Loka in mestne občine Kranj. Ob finančni pomoči obeh občin in drugih sponzorjev iz teh krajev je vodnik oblikoval in natisnil Gorenjski tisk Kranj.

Slovesno smo sedmi Vodnik po loškem ozemlju »Crngrob in okoliške vasi« predstavili 28. novembra 1998 ob 15. uri v Crngrobu – v cerkvi Marijinega oznanjenja. To ni bil samo dogodek leta, ampak lahko rečemo, da je bil za naše vasi dogodek desetletij.

Že desetletja nam je manjkala knjižica, ki bi vaščanom, romarjem in turistom pomagala spoznavati naravne in kulturnozgodovinske vrednosti Crngroba. Kot vemo, je že pred 62 leti izšel »Vodič po Crngrobu« avtorja dr. Janeza Veiderja in 36 let je že minilo, odkar je bil natisnjen »Crngrob« avtorja Franceta Steleta. Obe knjižici sta bili že davno razprodani. Domačini smo ju v vsem tem času zelo pogrešali. Knjiga, o kateri smo sanjali, je končno med nami. Veseli in ponosni smo zaradi nje!

Crngrob je majhna vas s pomembnim kulturnim spomenikom – cerkvijo Marijinega oznanjenja. Zelo lep je pogled nanjo, ko jo popotnik iz daljave uzre čez ob jugozahodnem robu Sorškega polja nanizane vasice. In njen zvonik se skrivnostno dviga iz morja gozdnih sestojev, če pogledamo proti Crngrobu z razgledišč bližnjih ali daljnih grebenov. Prav ta zvonik pa popotniku, ki se povzpne po stoterih stopnicah do najvišjih lin ponudi, veličasten razgled po Sorškem polju – od Škofje Loke čez Žabnico do Kranja in mimo Šmarne gore do Ljubljanske kotline.

Vseh šest dosedanjih Vodnikov po loškem ozemlju se po vsebini med seboj razlikuje. Poudarek sedmega je na crngrobški cerkvi, ki ni le stavbni in likovni spomenik prvega reda, ampak je kot »dominantni motiv, pojem v krajinski sliki loškega prostora«, ki sega čez občinske meje.

Zasluge za izdajo tega vodnika imajo:

- Muzejsko društvo Škofja Loka, katerega izvršni odbor je pristal na spremembo programa oziroma vsebine sedmega vodnika po loškem ozemlju. Njihov predsednik, dr. France Štukl, je na predstavitvenem nagovoru navzočim to tudi povedal.

- Društvo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine vasi Crngrob, Pevno, Papirnica, Virmaše, Sv. Duh, Forme, Dorfarje, Šutna in Žabnica je sedmi Vodnik po loškem ozemlju »Crngrob in okoliške vasi« izdalo in založilo. Prvi predsednik tega

društva, Jože Porenta, je v uvodnem govoru, poleg zahval vsem zaslužnim, tudi poudaril, da smo z izdajo tega vodnika uresničili svoj program za leto 1998.

– Uredniški odbor se je sestajal in sproti razreševal tekoče zaplete. Njihove izkušnje so mi pomagale pri zahtevnem uredniškem delu. V uredniškem odboru smo bili:

Franc Podnar, direktor Loškega muzeja in urednik Loških razgledov, ki je strokovno pomagal pri domoznanskem prispevku in uredniškem delu;

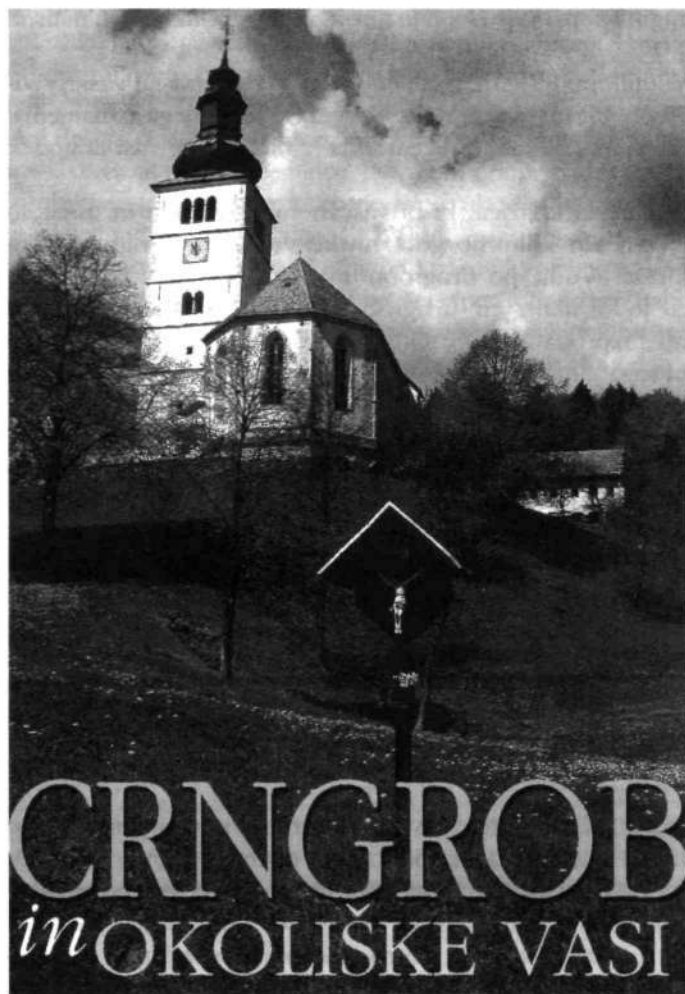
dr. France Štukl, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka in avtor prispevka;

Dušan Koman, umetnostni zgodovinar in likovni kritik ter avtor prispevka;

Alojzij Pavel Florjančič, ki je tudi avtor prispevka, in

Ivanka Porenta-Aleš, urednica, z domoznanskim prispevkom.

– Avtorji sedanjih prispevkov v prvem in drugem vsebinskem delu vodnika.

*Naslovna stran
vodnika
Crngrob
in okoliške vasi*

V uvodu vodnika CRNGROB IN OKOLIŠKE VASI so najprej besede k izdaji, ki sta jih prispevala Igor Draksler, župan Občine Škofja Loka, in Vitomir Gros, župan Mestne občine Kranj.

V predgovoru »Vodniku na pot« sem, kot urednica, poudarila pomembnost izdaje te publikacije, zato da bi se bralec zavedel lepote, ki jo sicer vsak dan gleda, pa je vseeno ne vidi. Ko gledamo Rdeče znamenje z okolico, deluje na nas turobno. Ko pa to Rdeče znamenje vidimo na Groharjevi upodobitvi, se nam pred očmi odpre v vsej svoji lepoti.

Tako kot vidimo stare oglase iz leta 1936, tako se bodo tudi ti sedanji sponzorji zapisali v zgodovino obrti in podjetništva.

Za uvodnimi besedami je knjiga razdeljena na dva vsebinska dela. V prvem je ponatis »Vodiča po Crngrobu« avtorja Janeza Veiderja, v drugem pa je vse polno zanimivosti iz današnjega časa. Za ponatis smo se odločili na željo mnogih domačinov in tudi zato, ker je pisan poljudno, ljudem razumljiv in hkrati dovolj strokoven.

Prvi del vsebine prinaša še fotografijo dr. Janeza Veiderja in njegov življenjepis izpod peresa dr. Franca Štukla. Ta je avtorja še osebno poznal, zato nam odkriva še posebno zanimive podatke. Nato sledi ponatis dvainšestdeset let stare knjižice »Vodič po Crngrobu – Čudodelna crngrobska Marija«. To je bila prva publikacija o tej izletniški in romarski točki. Njen namen je bil, številne obiskovalce voditi po Crngrobu in jim v poljudni obliki pokazati in razložiti vse njegove znamenitosti. Umetnine v cerkvi so popisane v tistem zaporedju, kakor so nastajale: od prve romanske cerkvice (okrog l. 1250) do druge zgodnjegotske cerkve (okrog l. 1350), tretje gotske cerkve (po l. 1410), četrte prezidave – obokanja tretje gotske cerkve (pred l. 1453), dozidave poznogotskega prezbiterija in zvonika do višine prezbiterija (med l. 1521–1524); opisuje gotško cerkveno opravo (okrog l. 1550), prvo povišanje zvonika za dve nadstropji (l. 1551), drugo povišanje do današnje višine (v l. 1666), baročno cerkveno opremo (od sredine 17. stol. dalje), znamenite crngrobske zvonove in zadnjo dozidavo cerkvene lope (l. 1858). Avtor v vodniku opisuje tudi vaške kapelice in znamenja, Crngrob kot božjo pot in najzanimivejše pripovedke o Crngrobu.

Na koncu izvirnika je lektor sedmega Vodnika po loškem ozemlju, Ludvik Kaluža, zapisal nekaj pojasnil o redakcijskih posegih v Veiderjev »Vodič«.

Ker je Veiderjev »Vodič po Crngrobu« natisnilo Založništvo Franc Kokalj Škofja Loka, smo se odločili, da objavimo tudi Kokaljev življenjepis in fotografijo. Zapis založnikovega življenja je nastal po pripovedovanju njegove polsestre, Minke Kokalj.

O zadnjih dognanjih o našem kulturnem spomeniku poroča Dušan Koman. Zaključuje prvi vsebinski del vodnika z novimi umetnostnozgodovinskimi spoznanji o crngrobski cerkvi in opisuje današnje stanje spomenikov v njeni okolici.

V drugem delu vodnika »Crngrob in okoliške vasi« je najprej geografsko-geološki opis Crngroba in okolice, v katerem avtor Alojzij Pavel Florjančič opisuje lego in dostop do vasi, podnebne razmere, sestavo tal in podrobneje geološke značilnosti pokrajine. Zato omenja tudi tako imenovane »crngrobske diamante«. Odkrili so jih že pred desetletjem, vendar so jih javnosti tako številčno pokazali šele na razstavi »DIPTIH – CRNGROB«.

Zakraselost tukajšnjega sveta še poudarja prispevek Bojana Koflerja »Jame in podzemno živalstvo v okolici Crngroba«. V njem nam avtor odkrije živa bitja v Štinetovi jami in svoje raziskovanje v Grogovčevem breznu, Luknji pod Gajdnikom, v Flančenku in Močilniku. Ta prispevek bo še posebej zanimiv za razikovalce zakraselega sveta in jam ter živih bitij v njih.

Dr. France Štukl je v prispevku Crngrob in vasi na jugozahodnem delu Sorškega polja podal zgodovinski opis in razvoj teh krajev od rimskih časov, slovanske poselitve, skozi dogodke iz časa freisinškega gospodstva do današnjih dni. Najprej našteva skupne zgodovinske in gospodarske značilnosti vseh krajev in ljudi, ob zaključku pa opiše značilnosti vsake vasi, kar je še posebej zanimivo.

Domoznanske zanimivosti Crngroba in okoliških vasi sem popisala sama s posebnim poudarkom na studencih v Crngrobu in potokih naših vasi. Opisani so gozdovi okrog Crngroba, značilnosti gozdnih združb, pomen gozda nekoč in danes. Soavtor tega prispevka je Mojmir Perdan iz Zavoda za gozdove, Območna enota Kranj, ki je prispeval zemljevid gozdnih združb. Čebelarstvo ima po naših vaseh dolgoletno tradicijo. Prispevek opiše stari kmečki čebeljak, razvoj čebelarjenja, poslikavo panjskih končnic ter izdelavo lesenih modelov za medeni kruhek, ki je tod okoli posebnost. Opisane so domače opekarne – cegelnice, kjer so pred desetletji še ročno izdelovali zidno opeko po starem postopku. Zapis je nastal po pripovedovanju ljudi, ki so zidno opeko še na tak način izdelovali. Sledi opis težkih časov med drugo svetovno vojno in po njej. Tu so popisana spominska obeležja po vaseh in križi – pomniki na povojne žrtve. Nekateri so želeli, da se opišejo do sedaj še nepopisani križi in manjša znamenja, ki stojijo ob drugi romarski poti iz Dorfarjev proti Crngrobu, kakor tudi križi, pomniki, ki označujejo grobove žrtev – množično pobitih po drugi svetovni vojni. Nato je še popis pomembnih ljudi iz vasi obravnavanega dela Sorškega polja, ki so se uveljavili v svetu tako na duhovnem kot tudi na kulturnem, gospodarskem in političnem področju.

V vodniku je nekaj fotografij starejših umetniških del, ki prikažejo delček kulturnega življenja po naših vaseh. Domoznanski prispevek zaključujem z današnjim utripom vasi, ki je nastal po pripovedovanju domačinov iz posameznih krajev. Pogled na naše vasi smo prikazali na številnih fotografijah, ki so jih posneli posamezni domačini.

Župnik Andrej Glavan je kronološko opisal obnovitvena dela na crngrobski cerkvi in važnejše duhovno-verske dogodke v zadnjih šestdesetih letih. Temu prispevku smo namenili še serijo barvnih fotografij zelo znanih zlatih oltarjev, pa tudi nekaj najnovejših zračnih posnetkov, napravljenih po obnovitvenih delih na strehi crngrobske cerkve.

Na koncu Vodnik prinaša še najosnovnejše napotke za turiste s poudarkom na pohodništvu. Zato je natisnjen tudi zemljevid Škofja Loka–Kranj, ki je sponzorsko darilo Geodetskega zavoda Ljubljana.

Prevod povzetka v angleščino je prispevala Karin Pečnikar, v nemščino pa Alenka Golob.

Vsem tistim, ki izdajatelj in založnik sedmega Vodnika po loškem ozemlju »Crngrob in okoliške vasi« še ne poznajo dovolj dobro, smo njun pomen na koncu vodnika tudi opisali:

Društvo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine vasi Crngrob, Pevno, Papirnica, Virmaše, Sv. Duh, Forme, Dorfarje, Šutna in Žabnica. V to društvo smo včlanjeni skoraj vsi vaščani omenjenih vasi. Iz ljubezni do domačih vasi smo se odločili, da ustanovimo društvo brez političnih nagibov in ciljev. Ime društva govori o namenu našega obstoja. Želimo ohraniti naše vasi za blaginjo ljudi, ki na tem območju trenutno živimo in za naše potomce. Ena glavnih nalog za leto 1998 je bila izdaja vodnika »Crngrob in okoliške vasi« z namenom, da naše vasi predstavimo širši javnosti.

Muzejsko društvo Škofja Loka, ki ga skorajda ni potrebno predstavljati, obstaja in deluje že polnih šestdeset let. Že šestinštirideset let izdaja obširno publikacijo »Loški razgledi«, ki pokriva ozemlje sedanjih občin Škofja Loka, Gorenja vas-Poljane, Žiri in Železniki. Z vsakoletno izmenjavo Loških razgledov z drugimi institucijami po Sloveniji in tujini je že dolgo dobro poznano po svetu.

Sledi še seznam fotografij, risb, zemljevidov in vsebine ter pogled na sponzorje, ki so omogočili izdajo tega vodnika in tako kulturno obogatili Crngrob in okoliške vasi.

Tebnični opis vodnika:

CRNGROB IN OKOLIŠKE VASI so natisnili v tiskarni Gorenjski tisk v nakladi 2500 izvodov. Je žepnega formata 12x17 cm, enak Veiderjevemu izvirniku in ostalim šestim Vodnikom po loškem ozemlju ter je primeren, da ga popotnik ali raziskovalec prinese na kraj kulturnega spomenika. Ima 230 strani. Zajema tudi vse fotografije in sponzorje iz Veiderjevega izvirnika. V njem je štirideset barvnih fotografij (last Loškega muzeja, Narodne galerije, Ateljeja T in Studia Grad ter desetih fotografov posameznikov), zemljevid gozdnih združb (Zavod za gozdove) in zemljevid Škofja Loka-Kranj (Geodetski zavod Ljubljana).

Na naslovnici je fotografija Petra Pokorna in prikaže Crngrob tak, kot ga v resnici zagledamo, ko pridemo iz gozda v vas. Na zadnji platnici je detajl kopije freske Sv. Nedelje, imenovan »Lov s sokoli«. Kopijo crngrobske freske Sv. Nedelje je izdelal akademski slikar Marijan Tršar. Diapozitiv »Lov s sokolom« je last fotografov Petra Pokorna in Dušana Komana.

Ob predstavitvi tega vodnika v polni crngrobski cerkvi smo ob navzočnosti pomembnih gostov in novinarjev prisluhnili kulturnemu programu, ki so ga izvedli: organist David Končan, oktet CEH ter izvajalci Schubertove AVE MARIJA: Andrej Prosen, organist, Eva Omejc, violinistka, in pevka Tina Fojkar.

Povezovalec na slovesni predstavitvi vodnika »Crngrob in okoliške vasi« je bil Jurij Svoljšak.

Pod lopo crngrobske cerkve smo obiskovalce skromno pogostili. Vse sponzorje so že čakali obljubljeni izvodi, število teh je določala višina finančne pomoči.

Upam, da bo naš vodnik »Crngrob in okoliške vasi« opravil svoje poslanstvo vsaj približno tako uspešno, kot ga je Veiderjev »Vodič po Crngrobu«!